

Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Kuressaare kambris

(1) 03.05.2012 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi etteteatamata kontrollkäigu Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Kuressaare kambris (edaspidi Kuressaare kamber). 24.05.2012 kontrollis õiguskantsleri palvel Kuressaare kambrist tuleohutuse ekspert Päästeametist.

Kuressaare kamber on Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuuri struktuuriüksus, mis teenindab kogu Lääne Prefektuuri tööpiirkonda¹. Varasemalt on õiguskantsler kontrollinud Kuressaare kambrist kolmel korral (29.08.2007, 03.07.2009 ja 22.07.2010).

Kuressaare kambris viibivad kriminaalmenetluses vahistatud isikud (sh süüdimõistetud isikud, kelle suhtes käib uus kriminaalmenetlus), arestialused, kriminaalmenetluses kahtlustatavana kinnipeetavad isikud, väärteomenetluse raames kinnipeetavad isikud ning kainenemisele toimetatud isikud. Kontrollkäigu ajal viibis Kuressaare kambris kolm eelvangistust kandvat isikut ja üks süüdimõistetu.

Kuressaare kambris on maksimaalselt 8 kohta (4 kambrist) kinnipeetutele² ning üks kainenestuskamber, milles puudub sisustus (põrandat katab vaid laudadest konstruktsioon, kambris on olemas valgusti ja videovalve). Ametnike kinnitusele paigutatakse kainenestuskambris korraga kuni 5 isikut. Arestimaja keskmine täituvus oli ametnike hinnangul 2011. aastal ca 40%. Võimalusel saadetakse kinnipeetud (eelvangistust ja aresti kandvad isikud) vanglatesse või Lääne Prefektuuri arestimaja teistesse kambritesse. Ametnike väitel, mida kinnitas ka arestimaja töö arvestuse raamat³, välditakse isikute Kuressaare kambris üle 10 päevast kinnipidamist.

Kuressaare politseihoones on lisaks eriliigilistele kambritele ka ametnike tööruumid, lühiajalisteks kokkusaamisteks ja menetlustoiminguteks kasutatav ruum, kinnipeetute pesemisruum ja üldkasutatav WC. Kambrites WC ja dušš puudub.

Kuressaare kambris ei ole tervishoiutöötajat, kes osutaks kinnipeetutele tervishoiuteenuseid ja sh dokumenteeriks kinnipeetute tervisesesundi kinnipidamiskohta saabumisel. Kinnipeetute esmase ravivajaduse tagab kiirabi. Ametnikud küsitlevad kinnipeetut vastuvõtmisel mh tema tervisesesundi osas ning täidavad vastava protokollid.

Kinnipeetute toitlustamine on korraldatud Kuressaare kambri läheduses asuva toitlustusettevõtte kaudu ning kinnipeetutele on tagatud söök kolm korda päevas (hommikusöögiks siiski vaid tee ja sai).

Kuressaare kamber on kinnipidamistingimuste ja ametnike tööruumide osas tugevalt amortiseerunud ning sel puudub jalutushoov. Võrreldes õiguskantsleri eelmise

---

¹ Siseministri 22.12.2011 määrus nr 26 "Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus" § 15 lg 4 sätestab, et Lääne prefektuuri tööpiirkond on Hiiu, Järva, Lääne, Pärnu, Rapla ja Saare maakond. Prefektuuri tööpiirkond hõlmab nimetatud maakondades asuvate linnade ja valdadega piirnevat territoriaal- ja sisemerd, nendes asuvaid saari ning majandusvööndid.

² Käesolevas kirjas on kasutatud mõistet „kinnipeetu“ siseministri 27.09.2011 määruse nr 21 „Arestimaja sisekorraeskiri“ § 3 tähenduses.

³ Kontrollkäigul tutvuti 12.04.2012 alustatud arestimaja töö arvestuse raamatuga, millest ei nähtunud ühegi isiku üle 10 päevast Kuressaare kambris viibimist.

kontrollkäiguga samasse hoonesse edasiminekuid kinnipidamistingimuste osas paraku toimunud ei ole.⁴

Kambri personal koosneb politseiametnikest ja politseiteenistuses mitteolevatest töötajatest (spetsialistid).

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on tagatud inimeste põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames küsitleti kolme Kuressaare kambri viibinud kinnipeetut⁵. Kontrolliti kõiki politseihoone kambreid ja teisi kambribloki ruume (sh tualettruumi ja ametnike tööruume). Samuti kontrolliti kontrollkäigu ajal kambri viibinud kinnipeetute isiklike toimetajaid (4 toimetajat). Pisteliselt kontrolliti arestimaja töö arvestuse raamatut. Vesteldi ka ametnikega. Päästeametnik kontrollis 24.05.2012 Kuressaare kambri vastavust tuleohutuse nõuetele.

(4.1) Kinnipeetute olmetingimused

Kontrollimisel selgus taaskord, et Kuressaare kambri kinnipidamistingimused ei vasta täies ulatuses õigusaktides ettenähtule. Lisaks tugevalt amortiseerunud ruumidele (sealhulgas kambritele), ei ole politseihoones jalutushoovi ning seetõttu ei saa kinnipeetud viibida värskes õhus.⁶

Ebarahuldavatest tingimustest võib esile tuua näiteks selle, et kambrites ei ole piisaval määral loomulikku valgust, kuna kambritel aknad puuduvad. Kõikides kambrites ei ole olemas õigusaktides ettenähtud sisustuselemente, nt lauda ja toole/pinke. Suurimaks probleemiks on WC puudumine kambrites. Viimane tähendab seda, et kinnipeetu toimetatakse kambri koridoris paiknevasse WC-sse. Kuna kinnipeetu saatmine WC-sse eeldab julgeoleku kaalutlustel kahe ametniku olemasolu, mis aga alati ei ole võimalik, siis on WC kasutamise aeg kinnipeetule ettenähtud arestimaja päevakavas kindlal ajal. Väljaspool päevakavas toodud aega ning eriti öisel ajal WC kasutamine eeldab kas kambri plastikust ämbri kasutamist või Kuressaare politseijaoskonna teeninduspiirkonna patrulli kutsumist. Vestlusel väitsid osad kinnipeetud, et n-õ päevakava väliselt ei toimetata neid kunagi WC-sse.

Lääne Prefektuuri tunnustuseks tuleb märkida, et Kuressaare kambri olemistingimuste kitsaskohtadest ollakse teadlik ja nende mõju kinnipeetu põhiõigustele on teadvustatud. Seetõttu on prefektuuris kujundatud praktika, mille kohaselt kinnipeetuid hoitakse Kuressaare kambri võimalikult lühiajaliselt. Arestimaja töö arvestuse raamatu pinnalt võib tõdeda, et üldjuhul viibib kinnipeetu Kuressaare kambri põlepoolest täpselt nii kaua, kui see on menetlustoiminguteks vajalik ning üle 10 päeva ei olnud 2012. aasta aprillis alustatud arestimaja töö arvestuse raamatu kohaselt keegi Kuressaare kambri viibinud. Samuti on madal Kuressaare kambri täituvus.

---

⁴ Õiguskantsler 16.08.2010 kiri nr 7-7/101340/1004872.

⁵ Üks kinnipeetu keeldus vestlusest.

⁶ Kinnipidamiskoha olemistingimuste ja kinnipeetu inimväarikuse kohta andis õiguskantsler ülevaate oma 16.08.2010 kirjas nr 7-7/101340/1004872 Lääne Prefektuurile ning ei pea vajalikuks seda käesolevas kontrollkäigu kokkuvõttes enam korrata.

Isikute võimalikult lühiajaline kinnipidamine Kuressaare kambris ja madal täituvus ei ole kindlasti isiku põhiõiguste seisukohalt ideaalseim lahendus tagasihoidlikele olemistingimustele, kuid pakub teatavat leevendust. Kinnipeetu inimväärikuse riive sõltub mitme teguri koosmõjust, muuhulgas inimväärikust alandavates tingimustes viibimise ajast.

Kontrollkäigul selgus, et ehitamisjärgus on uus Kuressaare politseijaokonna hoone, mille eeldatav valmimisaeg on käesoleva aasta sügis-talv.

Kuna Politsei- ja Piirivalveamet on astunud reaalseid samme olukorra parandamiseks ja alustanud uue hoone rajamist, mille avamine on planeeritud lähitulevikku, siis õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile ettepaneku jätkata uue hoone valmimiseni senist praktikat ning pidada isikuid kinni Kuressaare kambris võimalikult lühiajaliselt (üldjuhul maksimaalselt 10 päeva).

Lisaks tasub esiteks rõhutamist WC kasutamise korraldus, mis tänapäeva üldaktsepteeritavate elutingimustega kooskõlas ei ole ning igakordne (väljapool päevakava) ametniku poole pöördumine WC-sse pääsemiseks võib isiku jaoks olla ka küllalt alandav. Teiseks asjaolu, et kinnipeetutel puudub võimalus jalutada ja seega (kui just menetlustoiminguid vms nendega läbi ei viida) viibivad nad päevavalgust nägemata kambritingimustes 24 h.

Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on oma Kreeka visiidi raportis rõhutanud, et kõikidele kinnipeetutele tuleb politsei ja piirivalve hoonetes tagada juurdepääs WC-le ka öisel ajal.⁷ Visiidil Rootsi tuvastas CPT, et vanglate eelvangistusosakondades olid kinni peetud isikud sunnitud ootama öisel ajal WC kasutamist kuni 2,5 tundi ning mõnel juhul lõpetati isikute WC-sse lubamine kell 22.30. CPT leidis, et Rootsi peab astuma samme selleks, et WC kasutamine oleks tagatud kinni peetud isikutele ka öisel ajal.⁸

Eelnevast tulenevalt soovitab õiguskantsler Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuuril Kuressaare kambri madalat täituvust arvestades leida võimalusi kinnipeetutele sagedasemaks WC kasutamise võimaldamiseks.

(4.2) Kinnipeetu õigused ja kohustused

Kontrollkäigul kontrolliti kõikide Kuressaare kambris viibinud kinnipeetute isiklike toimikuid ning vesteldi kolme kinnipeetuga. Samuti tutvuti Kuressaare kambris kinnipeetutele kambrisse kasutamiseks antavate õigusaktidega.

Isiklikest toimikutest selgus, et kõik kinnipeetud on andnud allkirja selle kohta, et nad on teadlikud oma õigustest ja kohustustest arestimajas. Lisaks oli toimikusse lisatud kinnipeetu õigusi ja kohustusi loetlev dokument (n-õ õiguste lühipakett).

Vestlustel kinnipeetutega ilmes vastuolulist informatsiooni. Mõned isikud väitsid, et õigusi ja kohustusi neile saabumisel suuliselt ametniku poolt ei tutvustatud, vaid võeti pelgalt iseseisva tutvumise kohta allkiri. Teised kinnipeetud aga väitsid, et Kuressaare kambri ametnikud on

---

⁷ CPT Kreeka visiidi raport, punkt 57. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.cpt.coe.int/documents/grc/2010-33-inf-eng.htm>.

⁸ CPT Rootsi visiidi raport, p 49. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.cpt.coe.int/documents/swe/2009-34-inf-eng.htm>.

väga vastutulelikud ning inimlikult suheldes abistavad kinnipeetut küsimustes, mis puudutavad arestimaja korda.

Vastuolulistest seisukohtadest hoolimata olid vestlusel osalenud kinnipeetud üksmeelel, et arestimajas viibimise peamisi reegleid sätestav informatsioon võiks kinnipeetul pidevalt kambris olla.

Õiguskantsler on ka varasemalt kontrollkäikude kokkuvõtetes peatunud kinnipeetutele õiguste ja kohustuste tutvustamisel⁹ ja näiteks CPT rõhutas oma 2. üldaruandes, kui tähtis on politseil vahistatut kõigist tema õigustest selgesõnaliselt ja viivitamatult teavitada.¹⁰ Leedu visiidi raportis märkis CPT, et oluline on politsei poolt anda kinnipeetutele materjale, milles kajastuksid kinnipeetute õiguse ja kohustused.¹¹

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile ettepaneku anda kinnipeetute õigusi ja kohustusi tutvustav materjal isikule kambrisse kaasa, mitte hoiustada seda kinnipeetu isiklikus toimikus. Toimikus peab kajastuma õiguste ja kohustuste tutvustamise fakt.

Kontrollides Kuressaare kambris kinnipeetutele kambrisse kasutamiseks antavaid õigusakte, selgus, et vangistusseadusest oli Kuressaare kambris vananenud redaktsioon (päripäras aastast 2000).

Põhiseaduse (PS) § 3 lg 1 ls 1 järgi teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. PS § 3 lg 2 ls 1 järgi avaldatakse seadused ettenähtud korras. Täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused.

Õigusnormide avaldamise nõue tuleneb õigusriigi printsiibist. Isikutelt ei saa nõuda normide täitmist, mille eksisteerimise kohta neil puudub informatsioon ja võimalus nendega tutvumiseks ning selle abil oma käitumise kujundamiseks, samuti on õigusnormide tundmine igapäevasele vajalik oma õiguste tõhusaks kaitsmiseks. Võimalus õigusnormidega tutvumiseks peab olema tagatud igapäevasele, sealhulgas kinnipeetule.¹²

Kinnipeetu õigus tutvuda kehtivate õigusaktide ning kohtulahenditega on kaitstud ka PS §-ga 44, mis näeb ette igapäevase õiguse saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. PS § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Seega on arestimajal täidesaatva riigivõimu asutusena kohustus tagada, et kinnipeetul oleks juurdepääs üldiseks kasutamiseks levitatavale informatsioonile, sh asjakohastele õigusaktidele.

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile ettepaneku kontrollida Kuressaare kambris kinnipeetutele antavate õigusaktide kehtivust ning vajadusel neid kaasajastada.

---

⁹ Õiguskantsleri kontrollkäigu kokkuvõtte Ida Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Jõhvi kambrisse, 10.06.2009 kiri nr 7-7/090496/0903671.

¹⁰ CPT 2. üldaruanne, p 37. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

¹¹ CPT Leedu visiidi raport, p 21: "The CPT calls upon the Lithuanian authorities to take the necessary measures to ensure that a form setting out the rights of persons taken into police custody is systematically given to such persons upon their arrival at a police establishment. The form should be made available in an appropriate range of languages." Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.cpt.coe.int/documents/ltu/2011-17-inf-eng.htm>.

¹² Vt RKHKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p 9.

(4.3) Kinnipeetu lähedaste teavitamise dokumenteerimine

Kontrollkäigul kontrolliti kinnipeetutega seotud dokumente, muuhulgas pöörati tähelepanu kinnipeetu lähedaste teavitamise fikseerimisele. Üldjoontes olid kinnipeetute isiklikes toimikutes olevad dokumendid korrektselt vormistatud, kuid mõnel juhul ei nähtunud toimikust sõnaselgelt see, kas kinnipeetu lähedastega saadi kontakti ning kas neile õnnestus teatada isiku viibimisest Kuressaare kambris.

Vestlustel kinnipeetutega selgus, et nende lähedased on isiku asukohast siiski teadlikud. Viimasele viitasid ka lühiajaliste kokkusaamiste toimumised ja pakkide saamine. Eelneva pinnalt võib tõdeda, et lähedaste teavitamisega isiku kinnipidamisest ja arestimajas viibimisest ei ole sisulist probleemi, kuid analüüsida tuleks vastava toimingu fikseerimise korraldust.

Lähedaste teavitamise põhiseaduslik taust tuleneb PS § 21 lg 1 lausest 1. Viimane sätestab, et igäuhele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele.

Siseministri 27.09.2011 määrus nr 21 "Arestimaja sisekorraeeskiri" § 8 lg 1 sätestab, et kinnipeetule selgitatakse tema õigust teavitada lähedast kinnipidamisest arestimajas. Arestimaja ametnik selgitab kinnipeetult välja, kas nimetatud õigust on kasutatud, kas kinnipeetu soovib nimetatud õigust kasutada ning korraldab soovi korral lähedase teavitamise. Teavitamise õigust võib piirata, kui see on vajalik kriminaalmenetluse tagamiseks.

Lähedaste teavitamise küsimusele on rõhku pööranud ka CPT, pidades lähedaste teavitamist üheks kolmest olulisest kinnipeetu õigusest kinnipidamisel.¹³ Poola visiidi raportis leidis CPT, et kinnipeetutele peaks politsei andma tagasisidet selle kohta, kas ja kellele kinnipeetu lähedastest õnnestus isiku kinnipidamiskohas olekust teavitada.¹⁴

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile ettepaneku dokumenteerida kinnipeetu lähedaste teavitamine selliselt, et nähtuks, kes politseiametnikest, millal ja kellega kinnipeetu lähedastest kontakti sai.

(4.4) Tuleohutus Kuressaare kambris

Õiguskantsleri ettepanekul kontrollis Kuressaare kambris tuleohutuse nõuete täitmist Päästeameti ekspert. Eksperti arvamuses esitati järgmised tähelepanekud ja kitsaskohad:

1. Kuressaare politseijaoskonna hoones, sealjuures arestikambribloki, puudub automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem.
2. Arestikambriblokk ei moodusta omaette tuletõkkeseksiooni. Puuduvad sektsioneerivad tuletõkkeuksed.

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile ettepaneku arvestada ekspertide poolt esitatud tuleohutusala tähelepanekutega.

¹³ CPT 2. üldaruanne, p 40. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

¹⁴ CPT Poola visiidi raport, p 25. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2011-20-inf-eng.htm>.

(5) Kokkuvõtteks

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks Politsei- ja Piirivalveameti Lääne Prefektuurile viis ettepanekut ja ühe soovitus.